

Wstęp	13
1. Dehumanizacyjna zmiana, a może odczłowieczające czasy?	13
2. Wokół dehumanizacji – uwagi pojęciowe	19
3. Od funkcji do esencji – przegląd wybranych psychologicznych teorii dehumanizacji	35
4. Dehumanizacja, przemoc, polityka	44
5. Tezy, strategia badawcza, zastrzeżenia	58

CZĘŚĆ I

Dehumanizacja w służbie przemocy bezpośredniej

ROZDZIAŁ I

Ofiary	69
1. Wprowadzenie	69
2. Ludobójstwa, politobójstwa, masowe mordy	71
3. Banalność odczłowieczania?	79
4. Dehumanizacja ofiar: po co, kiedy, kto?	87
4.1. „Odkrycie” odczłowieczania w badaniach nad ofiarami masowego zabijania	87
4.2. Konieczność dehumanizacji?	91
4.3. Ideologia, propaganda, mobilizacja	98

Dehumanizacja w służbie przemocy strukturalnej

4.4. Sprawcy i świadkowie	109
4.5. Czy przemoc ma płęć?	115
5. Poza pojęcie dehumanizacji?	119
6. Podsumowanie	123

ROZDZIAŁ II

Wrogowie	127
1. Wprowadzenie	127
2. Oblicza wroga	128
3. Funkcjonalność odczłowieczania	138
3.1. Odczłowieczanie jako „licencja na zabijanie”?	138
3.2. Nie zabijamy – neutralizujemy!	143
4. Dehumanizacja wroga w konfliktach nieregularnych	151
4.1. Mniej niż wróg: terrorysta	151
4.2. Spirala odczłowieczania w konflikcie izraelsko-palestyńskim	164
5. Nieludzkie tortury	168
6. W stronę rehumanizacji ofiar i wrogów	173
7. Podsumowanie	182

ROZDZIAŁ III

Żołnierze	185
1. Wprowadzenie	185
2. Samodehumanizacja żołnierzy	187
2.1. Od mobilizacji do zubożenia	187
2.2. Samodehumanizacja a symptomy dysocjacyjne i zaburzenia pourazowe	193
3. Dehumanizacja działań zbrojnych	201
3.1. Humanizacja wojny czy wojna bez ludzi?	201
3.2. Superczłowiek idzie na wojnę	208
3.3. Bezzałogowe = nieludzkie?	213
3.4. Nowa walka, stara etyka	218
3.5. Społeczno-polityczne konsekwencje dehumanizacji działań zbrojnych	223
4. Podsumowanie	227

ROZDZIAŁ IV

Zniewoleni	233
1. Wprowadzenie	233
2. Potworne rasy	235
3. Nieludzkie niewolnictwo	240
3.1. Społecznie martwi	240
3.2. Przeciwno zniewoleniu	245
3.3. Niewolnictwo transatlantyczne i jego długi cień (przypadek USA)	249
4. (De)kolonialność i dehumanizacja	259
4.1. Między kolonizacją a dekolonizacją	259
4.2. Niekończąca się kolonialność?	266
5. Odsłony współczesnego zniewolenia	275
6. Podsumowanie	281

ROZDZIAŁ V

Pracownicy	283
1. Wprowadzenie	283
2. Odczłowieczający wyzysk	285
3. Kapitalizm, konsumpcjonizm, kultura masowa	292
3.1. W stronę teorii krytycznej	292
3.2. Rozum instrumentalny w służbie dehumanizacji	295
3.3. Człowiek jednowymiarowy w świecie technologii, automatyki i konsumpcji	300
3.4. Radykalny humanizm jako odpowiedź na dehumanizujące struktury	307
4. (De)humanizacja współczesnej pracy	311
4.1. Nieracjonalna racjonalność? Odczłowieczająca fuzja konsumpcji, racjonalności i biurokracji	311
4.2. Niepewna praca, nieludzkie życie	320
4.3. Między dehumanizacją a humanizacją pracy?	324
4.4. Dehumanizacja organizacyjna	329
5. Odczłowieczające nierówności	334
6. Podsumowanie	341

ROZDZIAŁ VI	
Rezydenci	345
1. Wprowadzenie	345
2. Instytucje totalne	346
3. Ciało, choroba, pacjent	350
3.1. Między pomocą a przemocą – dehumanizacja opieki medycznej	350
3.2. Antypsychiatria w poszukiwaniu utraconego człowieczeństwa	361
3.3. Nieludzkie azyle	365
3.4. Deinstytucjonalizacja, transinstytucjonalizacja, humanizacja?	373
4. Odczłowieczeni (u)więzieni	382
4.1. Człowieczeństwo „za kratami”?	382
4.2. Po drugiej stronie lustra... Dehumanizacja strażników więziennych	391
5. Podsumowanie	392

CZĘŚĆ III

Dehumanizacja w służbie przemocy kulturowej

ROZDZIAŁ VII	
Wychowankowie	397
1. Wprowadzenie	397
2. (De)humanizacja w świetle sporów paradygmatycznych w pedagogice	399
3. <i>Pedagogia uciśnionych</i> wobec odczłowieczania	407
3.1. Od dehumanizacji do humanizacji – w stronę powołania do człowieczeństwa	407
3.2. Edukacja bankowa kontra edukacja stawiająca problemy	416
3.3. Humanizacja w działaniu? Programy edukacyjne i misje alfabetyzacyjne	421
4. Dehumanizujące kształcenie w XXI wieku – między reprodukcją a kreatywnością	427
4.1. Struktury i technologie edukacji	427
4.2. Szkolny bestiariusz	436
4.3. Monsteryzacje w służbie kreatywnej edukacji – przypadek <i>zombie</i>	441
5. U źródeł odczłowieczającej edukacji: dehumanizująca nauka?	446
6. Podsumowanie	451

ROZDZIAŁ VIII	
Kobiety	455
1. Wprowadzenie	455
2. Kultura jako źródło odczłowieczania?	457
3. Przeciwno męskiej dominacji	460
3.1. Spór o relację uprzedmiotowienia i dehumanizacji	460
3.2. W stronę walki o prawa kobiet	465
3.3. <i>Sex Wars</i> i nieludzka pornografia	469
4. Popkobiecość i dehumanizacja „na co dzień”	477
4.1. Od piękna do piętna	477
4.2. Męskie „spojrzenie” na straży uprzedmiotowienia	483
4.3. Co niektóre gatunki muzyki „mówią” o kobietach?	489
4.4. Świat wirtualnej przemocy	494
5. Dehumanizacja i przemoc na tle seksualnym	498
6. Podsumowanie	511

ROZDZIAŁ IX

Ciała	513
1. Wprowadzenie	513
2. Zwierzęca siła sportowych maszyn	514
2.1. Sport, produkt, towar	514
2.2. (Re)kolonizacja ciał	517
2.3. Cyborgizacja sportowców	526
2.4. Szybciej, wyżej, dalej... sport na dopingu	530
2.5. Sportowa kultura dehumanizacji	534
3. W poszukiwaniu lepszego ciała?	537
3.1. (Trans)formacja (w) nadczłowieka	537
3.2. Znikająca „natura ludzka”?	547
3.3. Postczłowiek wobec dehumanizacji	554
4. Nieludzkie popdeformacje	558
4.1. W obliczu nowych niepewności	558
4.2. Ludzkość w trybie <i>zombie</i>	560
4.3. Wampir oswojony	566
4.4. Superbohaterowie na ratunek!	572
5. Podsumowanie	576

Inni	579
1. Wprowadzenie	579
2. Podejście krytyczne w badaniu dyskursów	580
3. Metafory migracji	585
3.1. Wzbierająca fala	585
3.2. Nielegalni i niebezpieczni	592
3.3. Zwierzęta i choroby	599
3.4. ...i wiele innych	601
4. Dehumanizacja oponentów politycznych	608
4.1. A może wróg jest między nami?	608
4.2. Gorsze rasy, brzydsze kolory, obce wartości... ..	614
4.3. Dehumanizacja po prawej czy po lewej stronie?	620
5. Zamiast podsumowania: od mowy nienawiści do ideologii eliminacji	624
Zakończenie	633
1. Potęga dehumanizacji!	633
2. Między politycznością i podmiotowością a depolityzacją i dehumanizacją	638
3. Co dalej?	654
Bibliografia	657